

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

Τίτλος Μαθήματος: ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ

Ενότητα 4η: Η θεμελίωση των ανθρωπιστικών επιστημών από τον Βίλχελμ Ντίλταϊ (β)

Όνομα Καθηγητή: ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΑΛΕΡΗ

Τμήμα: ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα **ΠΠ**

1. Σκοποί Ενότητας

→ Παρουσίαση της μεθοδολογικής διάκρισης μεταξύ των φυσικών και των ανθρωπιστικών επιστημών που διαμορφώνεται μέσα από την ανάπτυξη των δύο αυτών ομάδων επιστημών κατά τον 19^ο αιώνα.

→ Να παρουσιαστεί ο ρόλος της φιλοσοφίας του Β. Ντίλταϊ σε αυτό το εγχείρημα.

2. Περιεχόμενα ενότητας

1. Ιστορική εισαγωγή: φυσικές επιστήμες VS ανθρωπιστικές επιστήμες

2. Πίνακας παράλληλης ιστορικής πορείας φυσικών και ανθρωπιστικών επιστημών

1. Ιστορική εισαγωγή: ανθρωπιστικές vs φυσικές επιστήμες

Αικ. Καλέρη

Το αίτημα μιας **φιλοσοφικής και μεθοδολογικής θεμελίωσης των ανθρωπιστικών επιστημών** προβάλλεται για πρώτη φορά κατά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα από τον Β. Ντ. στο έργο του «Εισαγωγή στις επιστήμες του πνεύματος» (Geisteswissenschaften) που κυκλοφορεί το 1883. Κατά τον Ντίλταϊ στις «επιστήμες του πνεύματος» συγκαταλέγονται όλοι εκείνοι οι επιστημονικοί κλάδοι που έχουν ως αντικείμενό τους τον κόσμο που διαμορφώνεται μέσα από τις **εμπρόθετες εκδηλώσεις της ανθρώπινης ύπαρξης**, ατομικής και συλλογικής, τις οποίες **ως τέτοιες** επιδιώκουν να γνωρίσουν με επιστημονική εγκυρότητα. Στον κόσμο αυτόν ανήκουν όλα τα γλωσσικά πράγματα (πλην των τυπικών γλωσσών θα έλεγα), όλη η περιοχή του πράττειν ατομικού και συλλογικού, όλη η περιοχή της καλλιτεχνικής έκφρασης και υπό μίαν έννοια όλη η περιοχή της πίστης (αν αυτήν δεν την υπαγάγουμε στο πράττειν και στον λόγο) με άλλα λόγια όλο εκείνο το μέρος του κόσμου μας που συνηθίζουμε να ονομάζουμε **ιστορική πραγματικότητα**.

Ιστορικά την στιγμή αυτή σημαδεύουν δύο συνθήκες:

Από την μία πλευρά βρισκόμαστε σε μια εποχή όπου τα μεγάλα μνημειώδη έργα των ανθρωπιστικών επιστημών έχουν πλέον κατατεθεί (όπως οι μεγάλες ερμηνείες της κλασικής αρχαιότητας από τον August Boeckh, J. Burckhardt, Johann Gustav Droysen κ.α., το ερμηνευτικό και μεταφραστικό έργο των Fr. Schleiermacher και Fr. Ast, το φιλολογικό, γλωσσολογικό και λαογραφικό έργο των αδελφών Γκριμμ καθώς και του Wilhem von Humboldt επίσης). Η φιλοσοφική και μεθοδολογική θεμελίωση έχει λοιπόν ένα ισχυρό παράδειγματικό πεδίο, στο οποίο βασίζεται και στο οποίο αποβλέπει. Εκτός αυτού μπορεί να ανατρέξει σε μια μακρύτατη αλυσίδα φιλολογικής παράδοσης.

Από την άλλη πλευρά, στο πεδίο της φιλοσοφίας της επιστήμης προελαύνει ο θετικισμός του 19^{ου} αιώνα, ο οποίος φαίνεται να ανταποκρίνεται καλά στην αυτοκατανόηση και στις ανάγκες θεμελίωσης των εμπειρικών επιστημών της φύσης, ενώ δεν φαίνεται να καλύπτει εξ ίσου καλά την επιστημονική πράξη των ανθρωπιστικών επιστημών. Έτσι η θεμελίωση των ανθρωπιστικών

επιστημών από τον Β. Ντ. τοποθετείται εξ αρχής σε μια σχέση αντιδιαστολής προς τις αρχές των επιστημών της φύσης (που όχι τυχαία ονομάζονται και θετικές επιστήμες) μια σύγκριση που θα εστιάσει στην διάγνωση των **διαφορών** μεταξύ των δύο μεγάλων κατηγοριών επιστημών και στην διακήρυξη ενός **μεθοδολογικού δυισμού** στο πεδίο της επιστήμης, ο οποίος όμως έχει προεκτάσεις στις οντολογικές και γνωσιολογικές προϋποθέσεις των δύο μεγάλων ομάδων επιστημών.

Οντολογικά, για τις επιστήμες του ανθρώπου τα ιστορικά φαινόμενα, δηλαδή εκείνα τα πράγματα που προέρχονται από την βιωτική ενέργεια του ανθρώπου, υφίστανται και συγκροτούνται ως σημασιοδοτημένα από την ανθρώπινη προθετικότητα, για τις φυσικές επιστήμες τα φαινόμενα του φυσικού κόσμου ανάγονται οντολογικά σε ανεξάρτητα αντικείμενα του εξωτερικού κόσμου. Τα ιστορικά φαινόμενα υπάρχουν ως μοναδικά, μη επαναλήψιμα συμβάντα, τα φυσικά φαινόμενα υφίστανται ως επαναλαμβανόμενες κανονικότητες. Γνωσιολογικά τα συμβάντα του ιστορικού κόσμου τα ανασυγκροτούμε ως αποβλεπτικά, δηλαδή ως εκδηλώσεις ανθρώπινης πνευματικότητας ανάγοντάς τα σε σκοπούς και σημασίες, τα φυσικά φαινόμενα μας δίδονται ως ουδέτερα αντικείμενα της εξωτερικής μας αντίληψης. Από τις διαφορές αυτές προέκυπταν για τον Ντ. βασικές διαφορές και στην επιστημονική μέθοδο: τα φυσικά φαινόμενα τα γνωρίζουμε μέσω της παρατήρησης και της νομολογικής αιτιοκρατικής εξήγησης, τα ιστορικά φαινόμενα τα κατανοούμε από τις μη-αισθητές, ψυχικού/πνευματικού τύπου αρχές, τις οποίες εξωτερικεύουν. Την φύση την εξηγούμε, την ψυχική ζωή του ανθρώπου την κατανοούμε, γράφει ο Ντ. Ως «κατανόηση» ορίζει ο Ντ. την διαδικασία εκείνη, κατά την οποία από εξωτερικά αισθητά στοιχεία γνωρίζουμε κάτι το ψυχικό, του οποίου αυτά αποτελούν εκδηλώσεις. Σε αυτήν την βάση, την τεχνικά και στα μέτρα ενός συγκεκριμένου επιστημονικού πεδίου μεθοδευμένη κατανόηση, ο Ντ. ονομάζει ερμηνεία. Εκτοτε η διάκριση μεταξύ νομολογικής εξήγησης και ιδιογραφικής ερμηνείας έγινε εμβληματική στην συζήτηση για τις μεθοδολογικές διαφορές μεταξύ φυσικών και ανθρωπιστικών επιστημών. Οι ανθρωπιστικές επιστήμες είναι επιστήμες ερμηνευτικές.

Ας μην παραλείψουμε να αναφέρουμε ότι: εξωτερικό έναυσμα για την συγγραφή της *Εισαγωγής στις ανθρωπιστικές επιστήμες* αποτέλεσε για τον Ντίλταϊ το έργο του Τζ. Στ. Μιλλ «*A System of Logic. Ratiocinativ and inductiv*» που υπάγει και τις ανθρωπιστικές επιστήμες σε μια εμπειριστική μεθοδολογία παρατήρησης, γενίκευσης και νομολογικής εξήγησης. Η εμπειριστική αυτή φιλοσοφία της επιστήμης θα κυριαρχήσει στις επόμενες δεκαετίες και θα δημιουργήσει μια συνέχεια παράδοσης έως και τις ημέρες μας μετασχηματιζόμενη αρχικά σε λογικό θετικισμό και λογικό εμπειρισμό και αργότερα στο μεγάλο ρεύμα της γλωσσαναλυτικής φιλοσοφίας της επιστήμης διατηρώντας όμως τους βασικούς οντολογικούς προσανατολισμούς της και εξακολουθώντας να έχει ως κύριο αντικείμενό της τις φυσικές επιστήμες, τις οποίες προάγει και σε προτυπα επιστημονικότητας. Έτσι, αν στην εναρκτήρια φάση του εγχειρήματος μιας θεμελίωσης των ανθρωπιστικών επιστημών, οι επιστήμες αυτές έπρεπε να διακριθούν μεθοδολογικά έναντι των θετικών, στην πορεία της συζήτησης που ακολούθησε και διέτρεξε όλον τον 20^ο αιώνα έως και τις

ημέρες μας, βρέθηκαν αμυνόμενες υπό τον κανονιστικό έλεγχο του κυρίαρχου ρεύματος της φιλοσοφίας της επιστήμης.

2. Φυσικές VS Ανθρωπιστικές Επιστήμες: πίνακας παράλληλης ιστορικής πορείας

Ιστορικές ονομασίες:

→ Τζ. Στ. Μιλλ: «**moral sciences**»

→ Β. Ντίλταϊ: «**Geisteswissenschaften**» υιοθετώντας την γερμανική μετάφραση του όρου «moral sciences» του Μιλλ

→ στα ελληνικά: «επιστήμες του πνεύματος» ως μετάφραση του γερμανικού όρου

Σημερινές ονομασίες – σήμερα τείνουμε να διακρίνουμε μεταξύ ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών:

ανθρωπιστικές επιστήμες → ανθρωπιστικές και κοινωνικές

human sciences – humanities – arts → human and social sciences

sciences humaines – sciences de l' homme → sciences humaines et sociales

Geisteswissenschaften → Geistes- und Sozialwissenschaften

Δύο τύποι γνώσης: επιστήμες της φύσης VS επιστήμες του ανθρώπου με παράλληλες πορείες εξέλιξης στους νεώτερους χρόνους

Διαδρομή μεθοδολογικής συγκρότησης και φιλοσοφικής θεμελίωσης με διαφορά φάσης περίπου ενός αιώνα (σύμφωνα με Odo Marquard, *Ueber die Unvermeidlichkeit der Geisteswissenschaften*, [= περί του αναπόφευκτου των ανθρωπιστικών επιστημών] διάλεξη στο πλαίσιο της γερμανικής συνόδου των πρυτάνεων, 1985)

Επιστήμες της φύσης

Βασικά επιστημονικά επιτεύγματα που συγκροτούν το κλασικό (παραδειγματικό) σώμα των φυσικών επιστημών:

- Galileo Galilei (1564 – 1642)
- Evangelista Torricelli (1608 – 1647, βαρόμετρο)
- Robert Boyle (1627-1691, θεμλιωτής πειραματικής χημείας, νόμοι πίεσης αερίων)
- Isaac Newton (1642-1727, νόμος της παγκόσμιας έλξης)
- Antoine-Laurent Lavoisier (1743-1794, ποσοτικοποίηση της χημείας)

Επιστήμες του ανθρώπου

Βασικά επιστημονικά επιτεύγματα που συγκροτούν το κλασικό (παραδειγματικό) σώμα των ανθρωπιστικών επιστημών:

- Johann Joachim Winkelmann (1717-1768, ιστορικός της τέχνης της κλασικής αρχαιότητας)
- Christian Gottlob Heyne (1729-

- 1812, κλασικός φιλόλογος)
- Barthold Georg Niebuhr (1776-1831, ιστορικός της ρωμαϊκής ιστορίας)
- Georg Friedrich Ast (1778-1841, κλασικός φιλόλογος, lexicon platonicum)
- Jacob Grimm (1785-1863) και Wilhelm Grimm (1786-1859), γλωσσολόγοι
- Leopold von Ranke (1795-1886, ιστορικός, μελέτη των πηγών)
- Johann Gustav Droysen (1808-1884, ιστορικός, θεωρία των μεγάλων προσωπικοτήτων, Μέγας Αλέξανδρος)
- Jacob Burckhardt (1818-1897, ιστορικός του πολιτισμού, Ιστορία του Ελληνικού Πολιτισμού από τα κατάλοιπα 1898-1902)

Βασικά έργα φιλοσοφικής θεμελίωσης (οντολογία/γνωσιολογία) του τύπου γνώσης των φυσικών επιστημών:

- Renes Descartes, *Discours de la methode*, 1637
- Immanuel Kant, *Kritik der reinen Vernunft*, (1781, ²1787)

Βασικά έργα φιλοσοφικής θεμελίωσης (οντολογία/γνωσιολογία) του τύπου γνώσης των ανθρωπιστικών επιστημών:

- Giovanni Battista Vico, *Principi di una scienza nuova*, 1725
- Wilhelm Dilthey, *Einleitung in die Geisteswissenschaften 1883* και *Entwuerfe zur Kritik der historischen Vernunft*, 1910

Σημειώματα

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιον Πατρών, Αικατερίνη Καλέρη, 2015. Αικατερίνη Καλέρη, «Ερμηνευτική-Φαινομενολογία. Η θεμελίωση των ανθρωπιστικών επιστημών από τον Βίλχελμ Ντίλταϊ (β)». Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <https://eclass.upatras.gr/courses/PHIL1817>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

- Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:
- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

